

A chicagói rendezvényen, amelyet a két András hozott össze az egyik templomban — Balogh András tiszteletes úr és Demeter András chicagói vállalkozó —, örömmre és őszinte meglepetésemre megjelent Makkai Ádám chicagói professzor is nagy karimájú fekete kalapjában. A chicagói rendezvényen, amelyet a két András hozott össze az egyik templomban — Balogh András tiszteletes úr és Demeter András chicagói vállalkozó —, örömmre és őszinte meglepetésemre megjelent Makkai Ádám chicagói professzor is nagy karimájú fekete kalapjában.

A Szabad Magyar Református

Egyház rendezvényén a legtávolabbról a szegről-végről rokon Fülöp (Sylvester) Ágnes és férje, Fülöp László érkezett (Edina, Minnesota), akik majd útban a Reménység tava felé magukkal visznek engem is, de a „legtávolibbnak” az egész társaságból Makkai professzor tűnt, pedig helyből, Chicagóból érkezett, s édesanyja, Ignác Rózsa révén közvetve szülőföldem közelségéből való, háromszéki származék lenne.

Ennek verses születési-anyakönyvi kivonata a legautentikusabb bizonyítéka: Teremtünk egyszer a messzi hegyek közt, / hol negyed nappal korábban virrad a hajnal, / sok pénzzel, erővel és vasakarattal / (bár most a többrétű tarka nyomorban / kedves külföldi utazó, gondolom, mit se látsz ott), / egy újszülött keleti, háromnyelvű Svájcot, / hol a rügyszagú szél a fáradt beteget / — mint hahó az erdőt — a gyógyító napfényben / kacagva járja át: / egy független, gazdag Transsylvániát, / hol füvekben, fákban, s a mozdulatlan földön / — bûbájjal vert mesék királya — szunnyad az ősi ösztön / hogy haza születhet ott, hol ősidőknek / eszményei a sírokból kinőnek / s befestik kékre a szász városokat / románnak hagyva a románokat / s magyaroknak a Szépmíves céhet / hol a fiókba fulladt írásokat életre ítéli majd az élet, / országot, melyben a hármassal lobogó alatt / — irigylük majd a poros pestiek — / az ész nagy, döntő diadalt arat / gyűlölet s átkos babonák felett... / Újakkal toldva a régi selejtjét, / így tesszük helyére minden szent követ: / S én lennék ebben a csodás kis országban / az Új-Világbeli Nagykövet.

Ebben a hitvallásversben az a megejtően magával ragadó, hogy 1957-ben írja, miközben 1956-ban négy, nevével aláírt verset hagyott hátra Budapesten, a Szabad Nép székházában, amiért többévi börtönbüntetés járt volna, ha másodszori nekifutamodással 1956. november 19-én nem lépi át az osztrák határt, és újabb korok Odüsszeuszaként nem veszi nyakába a nyugati világot. Makkai Ádám Erdély-víziójának — „egy újszülött keleti, háromnyelvű Svájc” — egyharmadát az erdélyi szászok és svábok vitték magukkal Nyugatra, s a másik harmadát az Újvilág felé menekülő magyarok százezerei, mint maga a költő, aki Bostonban, a Ritz Szálló konyháján 89 cent órabérért kisliftes ételberakodóként keres. Kapott a „pályakezdő” Makkai másféle díjazást, illetve jutalmat is idealista Erdély-eszményképeért: 1990-ig könyveit Magyarországon is zárolták.

Chicagói találkozásunk pillanatában, valószínű, belepirultam abba a gondolatba, hogy észak-amerikai utamra a lehetőségekhez képest eléggé felkészültem, de a Makkai-matéria tanulmányaim közben lemaradt, mellékvágányra került, s ha jól emlékszem, éppen szívsebészeti klinikán feltárt mellkassal, csepegő műanyag csövekkel kipánnyázva feküdtem mozdulatlan, amikor a chicagói nyelvészprofesszor Sepsiszentgyörgyön is megfordult. Édesanyjáról, Ignác Rózsáról akkor érthető okok miatt többet tudtam. '90 után sorra jelentek meg Erdélyben is az azelőtt tiltott könyvei, s ezek mindenike témája révén is közelebb állt hozzánk. A Hazájából kirekesztve a fiam

könyvespolcán volt, az Anyanyelve magyar a családi könyvtárban házi olvasmánynak számított, s a Született Moldovában a csángó könyvem-filmem — a Csupa csapás az élet — hangulati háttéréül is szolgált.

Ezek az „előismeretek”, mondhatni, kapóra jöttek, sejtettem, hogy beszélgetésünk közben leplezni tudjam nagyfokú tájékozatlanságomat, amelynek körvonalai a helyszínhez — Chicagóhoz — hasonlatosan nagy átmérőjűek voltak.

Ahogy ez lenni szokott, Makkai-ismereteim hézagait-réseit Amerikából hazaérkezve új információkkal foltoztam be. Közben chicagói vendéglátóim — Balogh András tiszteletes úr és felesége — angol nyelvszakos lányomnak ajándékozták a Csodaszarvas nyomában — In Quest of the Miracle Stag: The poetry of Hungary — című, 2500 oldalas, angol nyelvre fordított versantológiát, amely a magyar ösköltészettől napjainkig ezer esztendőnél hosszabb időszak „verstermését” hozza a nem magyar nyelvű nagyvilág számára is elérhető közelségbe.

„Örömmel teszek eleget Kiss Gábor felkérésének — írja a szerző —, hogy az angol nyelvű magyar költészeti antológiának szerkesszem meg a magyar párját. Létezik egy nyelvészeti körökben jól ismert szabály, mely szerint a kivándorló csoportok jobban megőrzik az adott nyelv régiségeit, mint az otthon maradtak. Magyar és angol nyelvű irodalmi tevékenységem ismeretében talán ez a tény ösztönözhetette Kiss Gábort, amikor egy amerikai magyarhoz fordult a számtalan hazai magyar kiválóság helyett. Az emigrációs életforma a magyar versekre való állandó emlékezést, a versek magunkban való mondogatását, valamint magát az írást így egyféle nyelvmegtartó erővé tette sokunkban, akik Nyugaton lettünk magyar írókká, költökké...

Jelen kötetünk egyik fő célja annak a klasszikus magyar nyelv hagyományának a felidézése, mely költészetünket fejlődésében mutatja be a kezdetektől. Elsősorban a lezárt életművek előtt tisztelgünk a Szent István-i millennium alkalmából. Az élő klasszikusok közül azok előtt hajtunk fejet, akiknek életműve ugyan még befejezetlen, de túlnyomó része már irodalmi kánonunk szerves része, s mint ilyen, legalábbis részben befejezettnak tekinthető. Kötetünk ezért tankönyvnek is beillik. Másik fő célunk egy helyütt elérhetővé tenni azt a magyar versanyagot, melyet csodálatra méltó műfordításkötetében Szabó Lőrinc »örök barátainknak« nevezett, kétkötetes munkáját a világlírára alkalmazván. A jelen esetben »örök barátunk« az olyan magyarul írott vers, amely az ezeréves magyar történelem valamely jelentős eseményére emlékeztet. Esetleg első szerelmünket juttatja eszünkbe, vagy a mindenki életében fel-felmerülő Isten-élményt, még akkor is, ha az illető ateista, és az »Istenem« felkiáltás csak nagy veszedelem pillanatában hagyja el az ajkát” — írja Makkai Ádám kötete előszavában.

Versantológiája egymaga is olyan teljesítmény, amely Makkai Ádám professzort a nagyvilágban szétszóródott magyarjaink kiválóságai közé emeli, s életműve egyben elsőprő cáfolata annak a napi politika levében megfürdetett primitív szemléletnek, amely szerint a szó fizikai értelmében is csak a szülőföld rögéhez ragadva lehet a nemzet hasznára valaki.

Makkai Ádám életútja és életvitele egymagában is romantikusan izgalmas magyar sors, amely kálváriás stációkban is rendkívül gazdag, de ezeket a megpróbáltatásokat mintegy elfedi az a rendkívüli szellemi teljesítmény, amellyel a saját nevét is hozzáillesztette a magyar millenniumi sereglet kiválóságainak sorához. Erdélyi — háromszéki származású — édesanyjáról, Ignác Rózsáról már szoltunk.

Édesapja, Makkai János szintén Erdélyben, Erzsébetvárosban született (ma Dumbraveni, 1905), volt országgyűlési képviselő s az Esti Újság felelős szerkesztője. Rokona Makkai Sándor, volt kolozsvári püspök és fia, Makkai László történész. Szülei már hároméves korában nyelvek tanulására fogják a későbbi nyelvészprofesszort, az elemi iskola két osztályát német tannyelvű iskolában végzi. Az iskolák államosításáig (1951) a budapesti Lónyai utcai református gimnáziumban tanul, majd a Vörösmarty Mihály Gimnáziumba kerül, ahol jeles osztályzattal érettségizik.

„Rossz származása” miatt nem veszik fel az egyetem görög—latin szakára, rokoni segítséggel valahogy betornássza magát a jogi karra, de három hónap után elköszön, mert nem tudja elviselni egyik „professzora” állítását, miszerint „minden erkölcsös, ami a Párt érdekében történik, és minden erkölcstelen, ami a Párt ellen irányul”.

Nagybátyja segítségével bekerül a francia—magyar szakra. Első irodalmi próbálkozásai és franciából magyarra átültetett alkotásai ekkor jelennek meg. 1956-ban saját versei elől kell Nyugatra menekülnie. Az ausztriai kitérő után Bostonba kerül. Apja elviszi a Harvard Egyetemre, ahol franciául, németül és oroszul kell beszélnie, s ennek köszönhetően iratkozhat be orosz—francia szakra. 1958-tól a Hawaii-szigeteken német—francia—latin szakos tanár, majd az orosz nyelv tanítására is felkérlik.

1960-ban a Yale Egyetemen ösztöndíjas, 1963-ban doktorál, PhD-disszertációjának témája: Az angol nyelv idiómaszerkezete. 1967-től Chicagóban az Illinois-i Állami Egyetem tanára. Harmadik feleségével, az ugyancsak költő és műfordító Arany Ágnessel Szingapúrban ismerkedik meg. 1989—2002 között Hongkongban tanítanak — Makkai Ádám angolt, felesége németet —, 2002 óta Chicagóban élnek.

„Angolra tanítja az angolokat” — jegyzi meg Orbán János Dénes az Irodalmi Jelenben a hetvenéves Makkai Ádámot köszöntő jegyzetében. Szakmájában — szakmaiban! — világhírű, több nyelvészeti társaság főembere, „érdemes professzori” címek kitüntettje, a külhoni magyarok körében közismert, népszerű tudós, költő, esszéíró, könyvszerkesztő és könyvkiadó, aki a chicagói magyar közélet állandó résztvevője.

Egyéni látásmódjával, személyes teljesítményével kiemelkedik, és nem belesimul a tudományos „világtájba”, és mint rá jellemző, aktuális epizódot említem az anyanyelvűség és a kétnyelvűség kérdésében elfoglalt álláspontját. Azt vallja, hogy a szülőknél kötelességük megismertetni gyermekükkel a befogadó ország kultúráját, és ehhez előbb az adott ország nyelvét kell elsajátítani. (Mi Apáczai Csere Jánossal valljuk, hogy minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, másén sohasem, azaz „...sokkal rövidebb és könnyebb útjuk vagy a tudományokra, mint hogy azokat az anyjuk tején

szopott nyelven hallják, olvassák, közlik”). Makkai szerint sokkal szerencsésebbek azok a családok, amelyekben a szülők nem erőltetik a magyar nyelvet, hanem mintegy kíváncsiságra és érdekessé teszik azt gyermekeik számára. „Az anyanyelv lényege... éppen az, hogy tudattalanul sajátítódik el, mintegy játszva és boldogan, az egyén koncentrációképességének kialakulása nélkül... Ha tudatos elhatározással (a szülők) csak magyarul tanítatják gyermekeiket, olyan »anyanyelvet« adnak nekik, hogy az iskolába lépés pillanatában megszűnik boldogító anyanyelv lenni, és kisebbségi érzést okozó nyûggé, teherré válik.”

Kritikusai szerint viszont félő, hogy a játszva és boldog anyanyelvtanulásra váró gyermek soha nem fogja megtanulni anyanyelvét. Maga Makkai Ádám is, a mi háromszéki Bálint Gáborunkhoz hasonlatos nyelvtudásával előbb az anyanyelvét ismerte meg — igaz, gyermekkorában természetes magyar környezetében —, s azután következett a német, a francia, az orosz, az angol és a többi nyelv magas, egyetemi oktatói és költői szintű elsajátítása. Költészetének ismerői extravagáns versei kapcsán „szabadszájú Babits”-ként is aposztrofálják.

Tengeren — tengereken — túlra ment, s lám, apránként mégis visszatér közénk, amint ezt az én történetem is bizonyítja. Amerikai utamról való hazatérésem után ottani emlékeimet hiteltelennek tartanám, ha nem néznék utána, ki is, kivé is lett Ignác Rózsa és Makkai János fia, s ámulva látom, hogy a magyar líra kincseit tejútnyi dimenzióban teríti a nagyvilágban, ősei évezrednyi hozományát magyar adománnyá nemesítve teszi elérhetővé a nagyvilág számára, a csodaszarvas bartóki nyomába szegődtetve azt.

Sylvester Lajos